

Ярова Олена Борисівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов і методики викладання Бердянського державного педагогічного університету. Коло наукових інтересів: порівняльна педагогіка, історія та сучасні тенденції розвитку європейської початкової освіти.

УДК 373.3:371.214(4)

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ХХ СТОЛІТТЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються головні напрями психологічної думки у ХХ ст. та їх вплив на розвиток початкової освіти в європейських країнах. Доводиться, що сучасна психологія досліджує процес навчання дитини в контексті соціальних, моральних, когнітивних, поведінкових, мотиваційних теорій, теорій особистості та розвитку, спираючись на положення про стадійний розвиток особистості; актуальність зони найближчого розвитку; види навчання та мотивації; особливості соціалізації на різних вікових етапах; спіральність змісту навчання; формування наукових понять у дітей; важливість урахування соціокультурного контексту.

Ключові слова: європейська початкова освіта; психоаналітичні теорії; біхевіоризм; гуманістична психологія; теорії стадійного розвитку особистості; соціалізація; мотивація навчання.

Постановка проблеми. Початкова освіта ХХ ст. як у Європі, так і в усьому світі значною мірою керується результатами досліджень у галузі дитячої психології та психології особистості. Розуміння етапів розвитку дитини, її індивідуальних особливостей і потреб, процесів формування понять і вибудови стосунків із зовнішнім світом визначає принципи організації навчання, зміст і способи взаємодії учня та вчителя у початковій школі.

Трикутник «психоаналіз – біхевіоризм – гуманістична психологія» презентує головні напрями психологічної думки у ХХ столітті. Найбільш впливовими теоретиками психології раннього дитинства, на думку європейських і американських дослідників (Г. Морган, Д. Бойл, Д. Едвардс, К. Коннер, Дж. Пресланд та ін.), вважаються Ж. П'яже, Л. Виготський, Е. Еріксон, Б. Скіннер, А. Бандура. Проте внесок таких учених, як З. Фройд, Л. Колберг, І. Павлов, А. Маслоу та ін. є безперечно важливим для психології та педагогіки початкової освіти.

Аналіз літератури з проблеми дослідження. Відомості щодо напрямів психологічних досліджень у ХХ ст. містяться у монографіях і підручниках таких англо-американських істориків психології, як Б. Кінг (Brett King), В. Вуді (William Douglas Woody), В. Віні (Wayne Viney), Д. Мосс (Donald Moss), Дж. Балдвін (James Mark Baldwin), Е. Шираєв (Eric Shiraev), Дж. Грінвуд (John D. Greenwood), В. Варданян (Vilen Vardanyan) та інші. Автори надають біографічні довідки, розкривають зміст досліджень, критично оцінюють внесок учених у розвиток сучасної психологічної думки [4; 6; 9; 10; 11].

Формулювання цілей статті та постановка завдань. Мета статті – проаналізувати базові психологічні теорії ХХ ст. та визначити їх вплив на розвиток початкової освіти в європейських країнах.

Основна частина. У той час, коли в 1913 р. Дж. Б. Вотсон (John Broadus Watson) опублікував лекцію «Психологія з точки зору біхевіориста» (Psychology as the behaviorist views it), американська психологія вже була готова перейти на позиції прагматизму, що означало об'єктивне вичленення впливів середовища для подальшої їх зміни. Дж. Б. Вотсон вважав, що експерименти І. П. Павлова з вироблення умовних рефлексів – це шлях до пізнання того, як живі організми навчаються під впливом середовища. Так само розвивається і дитина: навчаючись, вона або заохочує себе або карає, формуючись таким чином у бажаному напрямку.

Незважаючи на критику опонентів, теоретичні доробки і результати експериментальної роботи Дж. Б. Вотсона ввели як у психологію, так і в педагогіку поняття «научання» та «обумовленості». Пізніше прихильники теорії научання Б. Скіннер та А. Бандура розробили авторські моделі обумовленості.

У той же час набувають розповсюдження і психоаналітичні теорії, серед яких найбільш впливовими вважаються *психосексуальна теорія* З. Фрейда (Sigmund Freud) і *психосоціальна теорія* Е. Еріксона (Erik Erikson).

Для З. Фрейда освіта виконує адаптивну функцію в процесі соціалізації дитини. Вона визначається як дії або вплив дорослого на дитину, сприяння переходу від задоволення до реальності, від бажання як такого до усупільненого бажання, інтегрованого в регульований всесвіт міжособистісних відносин [7].

На відміну від класичного психоаналізу, що вивчає насамперед приховані від свідомості психічні явища, А. Фрейд (Anna Freud), одна з перших у дитячій психоаналітичній традиції, поширює основні положення З. Фрейда на сферу свідомості, вивчаючи інстанцію «Я» особистості. Вона розглядає дитячий розвиток як процес поступової соціалізації дитини, який підпорядковується закону переходу від принципу задоволення до принципу реальності [5].

Кожна фаза розвитку дитини, на думку А. Фрейда, є результатом розв'язання конфлікту між внутрішніми інстинктивними потягами і обмежувальними вимогами зовнішнього соціального оточення. А. Фрейд вважає, що, враховуючи фази, можна побудувати лінії розвитку для нескінченної кількості сфер дитячого життя. Визнаючись заслугою А. Фрейда вважається опис нею лінії розвитку годування від дитячої стадії до розумних звичок харчування дорослих; лінії розвитку фізичної самостійності; ставлення до старших тощо.

Великий внесок у розробку психоаналітичного вивчення дитинства також зробили Р. Спітц (René Agrad Spitz), Дж. Боулбі (John Bowlby), М. Ріббл (Margaret Ribble) та інші. Теоретичні ідеї розвивали Е. Гловер (Edward George Glover), Х. Гартман (Heinz Hartman), Д. Рапапорт (David Rapaport).

Праці З. Фрейда з психоаналізу стали підґрунтям теорії особистості американського психоаналітика Е. Еріксона, який, прийнявши структуру особистості З. Фрейда, створив психоаналітичну концепцію про стосунки «Я» і суспільства, вважаючи, що основи людського «Я» криються в соціальній організації суспільства. Е. Еріксон поставив завдання розробити нову *психоісторичну* теорію розвитку особистості з урахуванням конкретного культурного середовища.

Е. Еріксон виділив вісім стадій життєвого шляху особистості, для кожної з яких характерна специфічна задача, що висувається суспільством. Суспільство визначає також зміст розвитку на різних етапах життєвого циклу. Однак рішення задачі, згідно з Е. Еріксоном, залежить і від уже досягнутого рівня психомоторного розвитку індивіда, і від загальної духовної атмосфери суспільства, в якому цей індивід живе.

Психолог Ж. П'яже (Jean William Fritz Piaget), ідеї якого кардинально вплинули на розвиток дошкільної та початкової освіти в усій Європі у ХХ ст., є засновником женевської школи генетичної психології. Він перевів традиційні питання теорії пізнання в галузь дитячої психології та приступив до їх експериментального розв'язання. Вчений дослідив приховані розумові тенденції, що додають якісну своєрідність дитячому мисленню, і намітив механізми їхнього виникнення і змін. За допомогою клінічного методу Ж. П'яже встановив нові форми в галузі дитячого розвитку, серед яких: егоцентричний характер дитячого мовлення, якісні особливості дитячої логіки, своєрідні за змістом уявлення дитини про світ.

Важливим для розвитку початкової освіти стало розуміння, за Ж. П'яже, соціалізації як процесу адаптації до соціального середовища, який полягає в тому, що дитина, досягнувши певного рівня розвитку, стає здатною до співпраці з іншими людьми завдяки поділу і координації своєї точки зору і точок зору інших людей. Соціальне життя, як його розуміє Ж. П'яже, починає відігравати прогресивну роль у розвитку розуму досить пізно, лише на тих етапах, коли складаються стосунки кооперації. Лише зі встановленням цих відносин Ж. П'яже пов'язує оволодіння дитиною нормами поведінки й мислення. Такий перелом у розвитку настає приблизно у 7–8 років.

Центральним моментом теорії Ж. П'яже про навчання і мислення є те, що для цих процесів необхідна активність учня: знання не просто передається, але воно має бути сконструйоване самим учнем. Вчений стверджував: для того, щоб пізнати світ, дитині необхідно впливати на об'єкт і саме цей вплив забезпечує пізнання об'єктів: мозок упорядковує дійсність і впливає на неї [4, с. 17].

Підхід Ж. П'яже до навчання називається «підходом готовності», в якому надається значення тому, що діти не можуть вивчити щось нове, поки їх дозрівання не створить їм для цього певні передумови. Здатність вивчити будь-яку пізнавальну структуру завжди пов'язана зі стадією інтелектуального розвитку дитини. Діти, які перебувають на певній стадії розвитку, не можуть бути навчені поняттю з більш високої стадії [2].

Сформульована загальна теоретико-пізнавальна концепція генетичної епістемології Ж. П'яже (сенсомоторна, конкретно-операціональна та формально-операціональна стадії) значно впливала у країнах світу передусім на самі підходи до організації формальної освіти (вік початку, відбір і конструювання навчальних матеріалів, засобів навчання), що побудована за принципом просування учнів з рівня на рівень. У заснованій на ідеях Ж. П'яже навчальній програмі надається велике значення філософії навчання, за якої в центрі уваги перебуває учень і його освітні потреби.

Ж. П'яже визнає взаємозв'язок і взаємовплив інтелектуального та емоційного розвитку дитини і наголошує на ролі вчителя у побудові конструктивних стосунків з учнем і створенні мультиресурсного навчального середовища, мотивуючого активні учнівські дослідження та пошук. Так, у початковій школі розповсюджуються такі прийоми і методи навчання, як читання й обговорення, рольова гра, робота в режимі «учитель – учень», «учень – учень», командна робота тощо [4, с. 30].

Потужний вплив на зарубіжну педагогіку справили праці Л. Виготського, хоча дослідження радянського вченого із світовим ім'ям багато в чому розходяться з теорією Ж. П'яже про когнітивний розвиток дитини. Зокрема, за Л. Виготським, дитина пізнає світ не лише шляхом власного досвіду (рефлексія діяльності), а й отримуючи нові знання від інших (інтерація) та споглядаючи дії інших [11, с. 317].

Для педагога-практика особливу значущість мають уведені Л. Виготським:

– *теорія мовленнєвої діяльності*, в основі якої розуміння взаємозалежності мислення, мови і мовлення;

– *концепція зони найближчого розвитку*, що стимулювала відновлення інтересу до самого процесу навчання – питання про те, як дорослі можуть допомогти дітям розв'язувати завдання і використовувати стратегії, що в конкретний момент перебувають за межами їхніх індивідуальних можливостей;

– *теорія навчання і розвитку*, за якою зазначені процеси мають різні швидкості та характер;

– *учення про формальну дисципліну*, в якому наголошується на впливі вивчення окремих шкільних предметів на загальний інтелектуальний розвиток дитини та важливості сприйняття процесу навчання на всіх його етапах у міждисциплінарній перспективі;

– *теорія формування наукових понять у молодшому шкільному віці*, що визначає роль дорослого/вчителя як провідну у зазначеному процесі.

Під впливом теоретичних розробок Л. Виготського в навчально-виховному процесі початкової школи поширюються принципи особистісно зорієнтованого навчання, впроваджується кооперативне навчання і групова робота, особлива увага приділяється соціокультурному контексту (автентичні навчальні матеріали та завдання) у класі та поза школою (навчальні екскурсії) [4, с. 80–81, 84].

Американський психолог, філософ і педагог Дж. Брунер (Jerome Bruner), високо оцінюючи наукові здобутки Л. Виготського та вважаючи себе його послідовником, розробив *культурологічну концепцію* освіти, основою якої є ідея про те, що культура, формуючи людський розум, сприяє розвитку інтелектуального потенціалу людини. Виходячи за межі проблем навчальних програм, стандартів або тестів, Дж. Брунер розглядає зміст навчання як складову культури, а процес навчання – як підготовку дитини до життя.

Обґрунтований Дж. Брунером принцип структуризації знань, що дозволяє скоротити обсяг навчального матеріалу шляхом виокремлення основних понять, знайшов практичне застосування у побудові курикулуму за принципом «спіралі». Такий курикулум ураховує здатність будь-якої дитини до засвоєння основних наукових понять у ранньому віці, до яких школа знову буде повертатися в старших класах на більш високому і складному рівні. На думку вченого, розум досягає свого повного потенціалу через участь у культурі, а не тільки у більш формальних науках і мистецтвах; важливими є самі способи сприйняття та мислення [9, с. 23].

Досліджуючи одну з центральних проблем педагогіки – мотивацію навчання – Дж. Брунер пропонує дидактичну модель «навчання шляхом відкриттів» (discovery learning), за якої вчитель виконує роль фасилітатора пошуків учня. Така навчальна технологія, спрямована на розвиток навичок планування, організації та оцінювання власної навчальної діяльності, успішно використовується в початковій школі [4, с. 53].

Питання мотивації перебуває у центрі уваги досліджень і Б. Скіннера (Burrhus Frederic Skinner). Деталізуючи біхевіористичний підхід, а саме – «закон позитивного ефекту» Е. Торндайка (Edward Lee Thorndike), Б. Скіннер дослідив, що людські звички розвиваються як результат унікального досвіду *оперантного навчання*, тобто люди схильні повторювати ті дії, що призводять до приємних суб'єктивно-позитивних наслідків, і уникають того, що викликало негативні результати.

Теорія Б. Скіннера акцентує не лише на важливості високого рівня позитивного підкріплення в класі, але й на використанні високоструктурованих матеріалів, завдяки яким учні можуть просуватися крок за кроком до поставлених ззовні цілей. Помилкові рішення, як вважає Б. Скіннер, деморалізують учня або знижують його мотивацію, перешкоджаючи прогресу, тому психолог виступає за те, щоб навчальні матеріали, наскільки це можливо, не містили «помилки», були чітко «прописані», викликали прогнозовану реакцію учнів або певну відповідь [9, с. 4].

Наразі теорія Б. Скіннера стала невід'ємною частиною прогресивної шкільної практики. Останнім часом багато з його ідей були використані теоріями розвитку, які наголошують на соціальному, інтерактивному характері навчання і необхідності для учнів «конструювати» знання за допомогою досвіду на відміну від пасивного отримання інформації.

У 1960-х рр. біхевіоризм представив свої концепції з погляду теорії соціального навчання (соціобіхевіоризм). Відомий канадський психолог А. Бандура (Albert Bandura), розвиваючи ідеї американців Н. Міллера (Neal Elgar Miller) і Дж. Долларда (John Dollard), стверджує, що нагорода і покарання недостатні для того, щоб навчити нової поведінки. Формування досвіду дитини відбувається шляхом імітації, наслідування, ідентифікації у процесі спостереження за оточуючими. А. Бандура виокремив два види навчання:

- 1) чисте наслідування, характерне для раннього розвитку дітей;
- 2) вікарне навчання – суб'єкти усвідомлюють і очікують позитивні наслідки дій, які вони наслідують [3, с. 26].

Важливе місце у роботах А. Бандури займають поняття «саморегуляція», «самоконтроль» і «самоефективність». Здатності до саморегуляції відводиться провідна роль у навчанні й організації поведінки особистості.

Біхевіористи вважають, що особистість формується і розвивається впродовж усього життя по мірі соціалізації, виховання, навчання. Проте ранні роки життя людини вони розглядають як найбільш важливі. Основа будь-яких знань, здібностей, у тому числі творчих і духовних, на їхню думку, закладається в дитинстві.

Біогенетичні теорії стверджують, що спадковість і вроджені біологічні процеси мають визначальний вплив на розвиток дітей, а соціокультурні умови лише визначають темп розкриття природжених задатків та здібностей, але не впливають на їх наявність (розвиток є дозріванням відповідно до внутрішнього плану).

Яскравим представником біологічного детермінізму є американський психолог А. Гезелл (Arnold Lucius Gesell). Зробивши висновок про те, що розвиток осо-

бистості генетично визначається «моделями дозрівання», які поетапно змінюються, А. Гезелл виокремив «віхи розвитку» (Gesell Developmental Schedules, 1950), тобто етапи, на яких нормальні діти спроможні виконувати певні завдання. Спрощене розуміння А. Гезеллом розвитку особистості як процесу дозрівання, а не складної системи різних процесів, у тому числі поведінкових, не дає можливості застосувати зазначену теорію у складних сучасних суспільствах.

З іншого боку, біогенетичні теорії суттєво вплинули на практику навчання і виховання. Оскільки соціальний розвиток розглядається в них як природний процес, який підпорядковується своїм внутрішнім закономірностям, то передбачається, що всі пов'язані з ним проблеми рано чи пізно розв'яжуться самі собою, дитина «переросте» труднощі, що виникають на шляху її соціалізації, а завдання дорослих зводиться до надання їй максимуму самостійності [1, с. 61].

Починаючи з 1970-х рр. в американській психології змінюється уявлення про психологічну природу дитини: багато вчених відмовляються від погляду на неї як на об'єкт, що перебуває під впливом сімейних і культурних впливів, і розглядають дитину як істоту активну, «інформаційний організм», що впливає на оточення і сам відчуває його вплив.

Так, окремим блоком у дослідженнях розвитку виступають системні теорії, що дотримуються позиції, згідно з якою розвиток особистості є багатовимірним процесом і може пояснюватися комплексом чинників, параметрів, аргументів тощо.

Відомий американський дитячий психолог У. Бронфенбреннер (Urie Bronfenbrenner) є автором *теорії екологічних систем*. Узявши за основу положення праць А. Бандури та Л. Виготського щодо середовища як основного механізму в розвитку дитини, У. Бронфенбреннер стверджує, що розвиток дитини відбувається під впливом різноманітних систем оточення дитини, а також у результаті взаємозв'язків між системами. Стосунки між дитиною і навколишнім середовищем мають зворотний характер: середовище впливає на дитину, і дитина впливає на середовище. За У. Бронфенбреннером, людина не може розвиватися в ізоляції, а лише в системі взаємин, які включають сім'ю та суспільство [11, с. 5].

Гуманістична психологія, або «третя сила» у психології, як наукова течія виникає в 1950-х рр., протиставляючи себе вже наявним напрямам – біхевіоризму і психоаналізу. З самого початку гуманістична психологія займається вивченням тих здібностей і можливостей людини, до яких не звертається ні позитивізм, ні біхевіоризм, ні психоаналіз, а саме – любов, творчість, «Я-концепція», розвиток і реалізація можливостей особистості тощо. Представниками цієї школи є Ш. Бюлер (Charlotte Bühler), А. Маслоу (Abraham Harold Maslow), Е. Фромм (Erich Fromm) та багатьох інших вчених. До гуманістично орієнтованих педагогічних систем, що реалізують зазначений підхід і є визнаними у світовому освітньому просторі, належать системи С. Френе (Célestin Freinet), П. Петерсона (Peter Peterson), Р. Штайнера (Rudolf Joseph Lenz Steiner), М. Монтессорі (Maria Montessori), особливе місце серед них займає концепція навчання К. Роджерса (Carl Rogers).

Починаючи з 1960-х рр. і до теперішнього часу, ідеї К. Роджерса значно впливають на теорію та практику виховання і навчання. З усіх представників гуманістичної психології він був єдиним, хто розробив власну концепцію навчання, за якої акцентується внутрішній світ дитини, властиві тільки їй прагнення, інтереси і цілі, тобто суб'єктивні умови навчального процесу. В авторській моделі відсутнє зовніш-

не оцінювання, надається свобода, створюються умови для розкриття особистості учня. Фундаментальне поняття теорії К. Роджерса – «Я-концепція» – складається із сприйняття себе і своїх взаємин з іншими людьми, а також із цінностей «Я». Згідно з теорією К. Роджерса, основною рушійною силою функціонування особистості є тенденція до самоактуалізації, тобто потреба людини реалізувати свої природні потенційні можливості [10, с. 41–43].

Висновки. Ранні теорії Е. Л. Торндайка (1912), Дж. Дьюї (1916), В. Джеймса (1950) продемонстрували зв'язок між особливостями дитячого мислення та навчанням і потенціал теоретичних підходів у розв'язанні практичних освітніх завдань. Психологи ХХ ст. досліджують процес навчання дитини в контексті соціальних, моральних, когнітивних, поведінкових, мотиваційних теорій, теорій особистості та розвитку.

Визначальними психологічними ідеями, що вплинули на розвиток європейської початкової освіти в ХХ ст., стали: стадійний розвиток особистості; лінійність розвитку; актуальність зони найближчого розвитку; види навчання; процес соціалізації та його особливості на різних вікових етапах; роль «формальної дисципліни» в навчальному процесі; цілепокладання та результативність навчання; спіральність змісту навчання; формування наукових понять у дітей; мотивація діяльності, зокрема навчальної; принципи особистісно зорієнтованого навчання; врахування соціокультурного контексту.

Список використаних джерел

1. Белинская Е. П., Тихомандрицкая О. А. Социальная психология личности : учеб. пособ. для вузов / Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 301 с.
2. Обухова Л. Ф. Детская психология : теории, факты, проблемы [Электронный ресурс] / Л. Ф. Обухова. – М. : Тривола, 1995. – Режим доступа: <http://www.psylib.org.ua/books/obuhl01/txt05.htm#2>
3. Bandura A. Social cognitive theory / In R. Vasta (Ed.), *Annals of child development*. Vol.6. Six theories of child development. – Greenwich, CT : JAI Press, 1989. – 85 p.
4. Gonzalez-DeHass A. R. Theories in Educational Psychology : Concise Guide to Meaning and Practice / Alyssa R. Gonzalez-DeHass, Patricia P. Willems. – Rowman & Littlefield, 2012. – 353 p.
5. Freud A. The Ego and the Mechanisms of Defence / Anna Freud. – Karnac Books, 1992. – 208 p.
6. *History of Psychology : Ideas and Context* / D. Brett King, William Douglas Woody, Wayne Viney. – Routledge, 2015. – 576 p.
7. Jolibert B. Sigmund Freud (1856–1939) / Bernard Jolibert // *Prospects : the quarterly review of comparative education*. – Paris, UNESCO : International Bureau of Education), vol. XXIII, no. 3/4, 1993. – P. 459–472.
8. Krishnan V. Early Child Development : A Conceptual Model / Vijaya Krishnan. – Edmonton : University of Alberta, 2010. – 17 p.
9. Moore A. *Teaching and Learning : Pedagogy, Curriculum and Culture* / Alex Moore. – London : Routledge Falmer, 2000. – 209 p.
10. Moss D. *Humanistic and Transpersonal Psychology : A Historical and Biographical Sourcebook*. – Westport, CT : Greenwood Press, 1999.
11. *The Study Of Primary Education : A Source Book – Volume 1 : Perspectives* / Colin Conner, Brenda Lofthouse. – Routledge, 2003. – 504 p.

References

1. Belinskaja E. P., Tihomandrickaja O. A. Social'naja psihologija lichnosti : ucheb. posob. dlja vuzov / E. P. Belinskaja, O. A. Tihomandrickaja. – M. : Aspekt Press, 2001. – 301 s.
2. Obuhova L. F. Detskaja psihologija : teorii, fakty, problemy [Elektronnij resurs] / L. F. Obuhova. – M. : Trivola, 1995. – Rezhim dostupa: <http://www.psylib.org.ua/books/obuhl01/txt05.htm#2>
3. Bandura A. Social cognitive theory / In R. Vasta (Ed.), Annals of child development. Vol.6. Six theories of child development. – Greenwich, CT : JAI Press, 1989. – 85 p.
4. Gonzalez-DeHass A. R. Theories in Educational Psychology : Concise Guide to Meaning and Practice / Alyssa R. Gonzalez-DeHass, Patricia P. Willems. – Rowman & Littlefield, 2012. – 353 p.
5. Freud A. The Ego and the Mechanisms of Defence / Anna Freud. – Karnac Books, 1992. – 208 p.
6. History of Psychology : Ideas and Context / D. Brett King, William Douglas Woody, Wayne Viney. – Routledge, 2015. – 576 p.
7. Jolibert B. Sigmund Freud (1856–1939) / Bernard Jolibert // Prospects : the quarterly review of comparative education. – Paris, UNESCO : International Bureau of Education), vol. XXIII, no. 3/4, 1993. – P. 459–472.
8. Krishnan V. Early Child Development : A Conceptual Model / Vijaya Krishnan. – Edmonton : University of Alberta, 2010. – 17 p.
9. Moore A. Teaching and Learning : Pedagogy, Curriculum and Culture / Alex Moore. – London : Routledge Falmer, 2000. – 209 p.
10. Moss D. Humanistic and Transpersonal Psychology : A Historical and Biographical Sourcebook. – Westport, CT : Greenwood Press, 1999.
11. The Study Of Primary Education : A Source Book – Volume 1 : Perspectives / Colin Conner, Brenda Lofthouse. – Routledge, 2003. – 504 p.

Яровая Е. Б.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ТЕОРИИ XX ВЕКА И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ ЕВРОПЕЙСКОГО НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются основные направления психологической мысли в XX в. и их влияние на развитие начального образования в европейских странах. Доказывается, что современная психология исследует процесс обучения ребенка в контексте социальных, нравственных, когнитивных, поведенческих, мотивационных теорий, теорий личности и развития, опираясь на положения о стадийном развитии личности; актуальности зоны ближайшего развития; виды научения и мотивации; особенности социализации на разных возрастных этапах; спиральность содержания обучения; формирование научных понятий у детей; важность учета социокультурного контекста.

Ключевые слова: европейское начальное образование; психоаналитические теории; бихевиоризм; гуманистическая психология; теории стадийного развития личности; социализация; мотивация обучения.

Yarova O.

THE PSYCHOLOGICAL THEORIES OF THE XXTH CENTURY AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN PRIMARY EDUCATION

In the XXth century primary education both in Europe and throughout the world is largely guided by the results of research in the field of child psychology and personality psychology. Understanding the stages of child development, his individual characteristics, concepts forming and construction of relations with the outside world educators define the principles of educational content and ways of interaction between a student and a teacher in the elementary school.

The triangle of psychoanalysis – behaviorism – humanistic psychology presents the main directions of psychological thought in the XXth century.

The early theories by E. L. Thorndike, John Dewey, and William James demonstrated the correlation between the children's thinking and learning potential and theoretical approaches in solving practical educational problems. The psychologists of the XXth century explore the learning process of a child in the context of social, moral, cognitive, behavioral, motivational theories, theories of personality and development.

The key psychological ideas that influenced the development of European primary education in the XXth century are stages of personality development, linearity of development, the zone of proximal development (ZPD), types of learning, process of socialization and its peculiarities at different age stages, the role of "formal discipline" in learning, goal-setting and performance studies, spiral curriculum, forming of scientific concepts, motivation training, learner-centered instruction, and importance of sociocultural context.

Keywords: European primary education; psychoanalytic theory; behaviorism; humanistic psychology; developmental stage theories; socialization; motivation.

